

Az új szociális életfelfogás, a közösségi ember kimunkálásában a keresztényeknek, éppen vallásos meggyőződésük alapján, jelentős szerepük van. Keresztényi küldetésük ugyanis arra indítja őket, hogy levessék a szűk önzést, a kispolgári törtetést és anyagiasságot és a közösséget szolgálják, megélve azt a testvéri szeretetet és összetartozást, amelynek alapja és mércéje Jézus Krisztus. Éppen ezeket az etikai értékeket vetíti a Szentatya a magyar katolikusok elé a már idézett Apostoli levélben. Kiegészítve még olyan értékekkel, mint az emberi élet tisztelete, az emberi méltóság megbecsülése, a lelkiismereti szabadság, a szociális igazságosság, az őszinte és igazságos béke.

Igen nagy feladatok ezek. A mérce magasra van helyezve. Jézus Krisztus bennünk dolgozó kegyelme szüntelenül újabb meg újabb erőfeszítésekre sarkall, hogy a magunk átforgalmazásával hassunk környezetünkre, átnemesítsük magunkat, környezetünket és ezáltal szebbé, jobbá tegyük a világot. Meghátrálnunk, elcsüggednünk nem szabad. „A keresztény hívő ugyanis nem mondhat le arról a törekvésről, hogy ennek a földi életnek egyre tökéletesebb formát adjon.” (13)

Az elmondottakból kitűnik, hogy a Szentatya mintegy jóváhagyja a magyar püspökök állásfoglalását és útmutatását. A magyar keresztényeknek ezek szerint az adott állami-gazdasági-társadalmi keretben lojálisan, becsületes odaadással azon kell fáradozni, hogy az életet szebbé, könnyebbé tegyék. Elsőrendű feladatuk, hogy az új közösségi gondolkodás és életmód megerősödését elősegítsék. Elsősorban persze saját életük példájával. A mi adott helyzetünkben mindez szükségképpen azt is jelenti, hogy együtt kell dolgozni a más világnézetűekkel.

Irodalom: 1. Schillebeeckx: *Portée theologique des declarations du magistère en matière sociale et politique*. Concilium. 1968. 36. 42. o. — 2. OA. 4. AAS. 63 (1971) 403. o. — 3. *Civiltà Cattolica*. 1971. okt. 16. 119. o. — 4. A magyar katolikus püspöki kar körlevele. 1958. okt. 17. — 5. A magyar katolikus püspöki kar körlevele a Szent István jubileumi év megnyitására, 1970. júl. 23. — 6. Új Ember, 1974. márc. 3. — 7. *Osservatore Romano*, 1972. május 22–23. — 8. AAS. 62 (1970) 583. o. — 9. AAS. 62 (1970) 583. o. — 10. *Osservatore Romano*, 1972. május 25. — 11. AAS. 62 (1970) 584. o. — 12. *Osservatore Romano*, 1972. május 25. — 13. AAS. 62 (1970) 584. o.

TEILHARD DE CHARDIN

VILÁGMINDENSÉGEM (2)

II.

VALLÁS. AZ EGYETEMES KRISZTUS

Ha a Világegyetem múltjának elképzeléséről van szó, akkor igen valószínűnek mutatkoznak azok a perspektívák, amelyeket a rekurrencia törvénye (amit teremtő Egyesülésnek nevezünk) tár elénk. De ezek a távlatok kissé fantasztikusnak tűnnek, ha a jövő titkai felé fordulunk. Azt elfogadni, hogy az emberi monások valami felsőrendű szerves szintézis elemei — azt állítani, hogy az a rendeltetésük, hogy a mi lelkünknel szellemibb lélek testét alkossák: mindez túlságosan meghaladta képzeletünket, s ezért szükségesnek érezzük, hogy néhány pozitív adattal támogassuk zavaró extrapolációinkat, előretekintő következtéseinket.

Vágyai és vonzódása nevében sok pogány misztikus ingadozás nélkül tette meg a döntő lépést: ráhagyatkozott annak a hitnek igézetes mélységére, amely szerint a Világnak lelke van. A Kereszténynek viszont csak el kell gondolkoznia Hitvallásáról s az elfogadott Kinyilatkoztatásban máris minden reményt fölülmúló megvalósulást talál arra a reményére, amelynek küszöbére logikusan vezette őt a filozófia. Ebben a fejezetben arra szeretnék rámutatni, hogy a Kereszténység annyira megkapja teljes értékét a teremtő Egyesülés eszméinek ke-

retében, hogy a teremtő Egyesülés elméletét már nem olyan filozófiának kell tekintenünk, amelyet megerősítenek és felváltanak a keresztény szempontok, hanem inkább azt érdemli meg, hogy a Megtestesülés hitének filozófiai kiterjesztéseként tekintsük.

Egyszerűsítés céljából nevezzük ómegának azt a legfelső rendű kozmikus Végpontot, amelyet a teremtő Egyesülés feltárt. Mondanivalóm lényegét három pontba foglalom:

A) A kinyilatkoztatott Krisztus nem más, mint az ómega.

B) Krisztus éppen ómegaként mutatkozik minden dologban megtapinthatónak és kikerülhetetlennek.

C) S végül: mivel Krisztus ómega lett, ezért Megtestesülésének küzdelmes munkája révén Reá hárul az a feladat, hogy meghódítsa és lélekkel járja át a Világegyetemet.

A/ Krisztus nem más, mint ómega

Ennek az alapvető állításnak igazolására elég utalnom Szent János, de főleg Szent Pál szövegeinek hosszú sorára, ahol nagyszerű kifejezések erősítik meg Krisztus fizikai hatalmát a Világmindenség fölött (1). Itt most nem sorolhatom el ezeket a szövegeket. Mind visszavezethető erre a két lényeges állításra: „In eo omnia constant”: mindent Ő tart szilárd létben (idézet a Kolosszei levélből 1,17) és „Ispe est qui replet omnia”: Ő teljesít be mindent (a Kolosszei levélből 2,10; vö. az Efezusi levélben 4,9), s ezért „Omnia in omnibus Christus”: minden(ki)ben Krisztus a minden (a Kolosszei levélben 3,11). Ez pontosan az ómega meghatározása!

Igen, én is jól tudom: a félnék szellemek azt képzelik, hogy két egerúton kibújhatnak e sokszor ismételt állítások hatalmas realizmusa alól: vagy azt erősítgetik, hogy Szent Pál Krisztusának kozmikus jellemvonásai csak az Isten-ségre vonatkoznak; vagy pedig azzal próbálják gyöngíteni e szövegek erejét, hogy feltételezik: csak jogiak és erkölcsiek, a tulajdonosnak, családapának vagy vállalati főnöknek jogait jelentik azok a kötelékek, amelyek a Világ függőségét, Krisztus hatalmát fejezik ki. Ami az első egerutat illeti, egyszerűen csak utalok a szövegösszefüggésre, amely világos és határozott: már a Kolosszei levélben (1,15) s az azt követő szövegben Krisztus kifejezetten Isten-Emberként áll Szent Pál szeme előtt; a megtestesült Krisztusban formálódott ki a Világegyetem. Ami pedig az Apostol szavainak legyöngített magyarázatát illeti: ezt én egészen egyszerűen elvetem, mert kevéssé felel meg annak a szentpáli szellemnek, amely Leveleinek egészét áthatja; s nem felel meg az én egyetemes Világképemnek sem. Arról viszont lemondok, hogy megtérítsem azokat, akik ennek a meggyőződéssemnek ellene vannak. Ahhoz a szilárd állásponthoz érkeztem el, hogy az Emberek két, egymásra vissza nem vezethető kategóriába tartoznak: vagy „fizicisták” (ezek a „misztikusok”), vagy jogi szemléletűek. Az első számára a lét csak akkor szép, ha szerves kapcsolatban mutatkozik; tehát (2) a szuverén hatalommal vonzó Krisztusnak fizikailag kell ragyognia. A másik csoportba tar-

(1) Lásd Szent Pál Leveleit, főleg: a Római levél 8,18, s köv.; 14,7; 14,9; az első Korintusi levél 4,22.; 6,15. s köv.; 10,16.; 12,12. s köv.; 15,23—29.; 15,39. s köv.; a második Korintusi levél 3,18.; 4,11.; 5,4.; a Galatákhoz írt levél 3,27. és 28.; az Efezusiakhoz írt levél 1,10.; 19—23.; 2,5.; 2,13.; 2,14.; 3,6.; 3,18.; 4,9.; 4,12.; 4,13.; 4,16.; a Filippi levél 2,10.; 3,10.; 3,11.; 3,20—21.; az első Kolosszei levél 1,15—20.; 1,28.; 2,9.; 2,10.; 2,12.; 2,19.; 3,10.; az első Tesszalonikai levél 4,17.; a Zsidókhöz írt levél 2,7—8., stb.

(2) Jogos az az elgondolás, amely föltételezi, hogy Krisztus Valóságát fokozatosan határozza meg a mi Eszményünk növekvő igénye. Azt állítanunk, hogy „ez szebb, mint az: tehát ez Krisztushoz tartozik, az meg nem” — ezt állítanunk nem azért van jogunk, mert Krisztus az abszolút legeslegszebb létező (egyáltalán volna-e értelme ennek?), hanem mert hozzánk viszonyítva Ő a legszebb (hiszen Ő teljesít be minket). — A keresztény gondolkodásmód nehéz feladata (a dogma fejlődésének rugója) éppen az, hogy Krisztusban mindig meg tudjuk őrizni a következő három jelleg teljességét: egyszerre történeti s ugyanakkor egyetemes és eszményi létező. Az „eszményi” létező: egyfajta egyetemes létmód; olyan valaki, aki minden korban megfelelhet az Emberiség vágyainak. Azt is mondhatnánk — az előző állítással párhuzamosan —, hogy Krisztusnak egyetemesnek kell lennie, mert a mi eszményképünk az, hogy ilyen legyen.

tozó emberek szemében viszont a létező nyugtalanítóvá válik, mihelyt magában rejt valami hatalmasabbat és kevésbé meghatározhatót, mint a mi emberi társadalmi kapcsolataink (már ami ezekben mesterféséges). S ezért számukra Krisztus csak uralkodó király vagy földesúr. Ezek az emberek (a jogász szelleműek) nem elég logikusan követik kegyelemtanukat, mert a „misztikus” jelzót (a misztikus testben) mindig csak úgy fogják értelmezni, mint családi vagy baráti közösségnek egy kissé fölerősített analogikus fogalmát. Az előzőek viszont (a fizicisták) a „misztikus” jelzőben olyan fizika-fölötti, hüperfizikai (szuper-szubsztanciális) viszony kifejezését látják, amely erősebb s ennek alapján jobban liszteleben tartja az egységbe foglalt egyedek vonásait, mint az élő szervezet sejtjei között működő viszony. A jogász szelleműek és a fizicisták sosem fogják egymást megérteni. E két magatartás között nem észelvek alapján kell dönten, hanem egyszerűen azért, mert az ember lát. Jómagam régesrég és visszavonhatatlanul döntöttem. Ösztönszerűen vagyok fizicista. S ezért ha Szent Pált olvasom, szavai mélyén kiáltó erővel ragyog a megtestesült Ige egyetemes és kozmikus hatalma.

Azt se felejtjük el, hogy a Kozmoszt semmiképp sem lehetett volna elgondolni, megvalósítani egy legfelső szilárd lelki Központ nélkül. Nemcsak a teremő Egyesülés sajátos formulái miatt, de akármelyik helyes Metafizikában is képtelenség volna elgondolni egy atom vagy egy monász-csoport elszigetelt megteremtését. Amit a Teremtés először elhatározott és meg is alkotott, az éppen az Egész, és csak benne és utána a többi, a részletek. Akárhogy is képzel-nénk el, a Világnak föltétlenül központosítottnak kell lennie, hogy elgondolható legyen. Következésképp: annak a ténynek, hogy csúcspontján az ómega van, semmi köze sincs ahhoz a tényhez, hogy „természetfölötti magaslatú”. Éppen az alkotja a Világ „csodálatos szépségét”, hogy az egyetemes Központ helye nem az Isten és a Mindenség között létező akármelyik felsőrendű létezőnek jutott osztályrészül, hanem hogy maga az Istenség foglalta el s ezáltal „in et cum Mundo” (a Világban és a Világgal) bevezetett minket immanenciájának hármus-mélyiségébe.

Ezt azért szögeztem le, hogy határozottabban jellemezzem teológiai álláspontomat. Ezek után pedig most már közelebről, fizikai erejében szemléljük Jézus Misztériumát.

B/ Az Ómega-Krisztus befolyása. Az Egyetemes Elem

Mivel megláttuk, hogy Szent Pál Krisztusa (a misztikusok nagy Krisztusa) egybeesik az egyetemes végponttal, az ómegával, amelyet filozófiának meglátott, ezért legnagyobb és legsűrűtőbb vonásaként azt ismerhetjük fel, hogy fizikai és legmagasabb fokú befolyása van a kozmikus valóságra (minden elemére, kivétel nélkül).

Azt már elismertük, hogy az egyszerű, józan ész számára a Világegyetemen minden csak valami szintézist teremtő elem által, azaz egy lélek révén, vagyis főntről érhető, élő, szilárdan létező. A Kozmoszban minden elem ontológiailag függ össze egymással, valódi létének (vagyis tudatának) növekvő rendje szerint; s az egész Kozmoszt, mint egyetlen nagy tömböt, fenntartja, alakítja, „informálja” egy felsőrendű és egyetlen Monász hatalmas energiája, amely minden alája tartozó létezőnek megadja végleges érthetőségét, tetterejét és visszaható képességét.

Nos hát, ezt az energiát, „qua sibi omnia possit subdicere” (amely által képes mindent áthatni hatalmas erejével — amint Szent Pál mondja a Filippi levélben, 3,21.), ezt az erőt kell ingadozás nélkül elismernünk a megtestesült Igében, mert másképp olyan Világot hagynánk növekedni, mindent elborítani Jézus alakja körül, amely szebb, méltóságteljesebb, szervezesebb és inkább méltó imádásra, mint Ő! — Jézus nem volna Szent Pál Istene, de az én szívem Istene sem, ha nem mondhatnám a legparányibb, leganyagibb Teremtőnyre: „Ezt a dolgot nem tudom másképp megragadni, megérteni, nem is érinthet meg engem teljesen, ha nem szerepel Annak a Valakinek hatásaként, aki teljes valóságot, végső meghatározást ad annak a természetes Egésznek, amelynek ez a dolog is része.” Mivel Krisztus az ómega, ezért az ő emberfeletti természetének hatása fizikailag valóságosan itatja át a Világegyetemet, még anyagi ve-

lejét is. A megtestesült Ige jelenléte egyetemes Elemként jár át mindent. Minden dolog közös mélyén ez a jelenlét ragyog, mint végtelenül bensőséges Központ s ugyanakkor végtelenül távoli Központ is (mert majd az egyetemes be-
teljesüléskor lesz végleges Központ).

A Világegyetemet eltető, szervező befolyás, amelyről beszéltünk, lényegében kegyelem. De már kezdjük észrevenni, hogy a Kegyelemnek ezt a csodálatos valóságát a teremtő Egyesülés szempontjából mennyivel nagyobb feszültségűnek s messzebbre kiterjedőnek kell tekintenünk, mint ahogy általában szoktunk. A teológusok igyekeznek kifejtetni, hogy a kegyelem mindig valamiképp meghagyja saját magunk létét, s ezért besorolják az „akcidensek” (a járulékok) nyomorúságos kategóriájába, a hangok, a színek vagy a lélek jó tulajdonságai mellé. A teológusokat szolgálai módon kötik meg filozófiai kategóriáik, ezért csinálnak a kegyelemből valami lényeg-alatti (infraszubsztanciális) dolgot (a misztikusok állandó gyakorlatával ellentétben (3).) Láttuk már, hogy ez azért van így, mert nem akarnak elfogadni befejezetlen, rangsorban elhelyezkedő szubsztanciákat, azaz Szubsztanciákból álló Szubsztanciákat. Mi viszont ezt az új lét-fajtát Világképünk alapjára állítjuk, s ezért azt mondjuk, hogy a kegyelem mibennünk nem kevésbé bensőséges, nem is kevésbé lényeges, mint az Emberiség. Sőt még bensőségesebb és még lényegesebb. Amikor a kozmikus Anyagba és a szentségi vízbe merülve megkereszteltetünk, akkor mi még inkább Krisztus vagyunk, mint saját magunk. S éppen ezért remélhetjük, hogy valamikor teljesen saját magunkká leszünk, mert e kettős Keresztség révén kapjuk meg azt, hogy Krisztus mindenekfölött uralkodik mirajtunk.

Ezt mondhatjuk a Kegyelem fizikai feszültségéről. „Morfogenetikuss” (átalakító) erejének kiterjedése pedig határtalan. Krisztus az ómega, tehát szervező hatását lényünknek nemcsak egyik egyszerű zónájára terjeszti ki, nemcsak a szentségi viszonyoknak és erényes „habitusainknak” területére. Hogy lelünk csúcán önnönmagával egyesíthessen minket, be kellett töltenie azt a szerepet, hogy teljes egészünkben segít minket sikerre, még testünket is. Vezérlő és informáló (átalakító) hatása ezért járja át a sokféle emberi munka, az anyagi determinizmusok és a kozmikus kibontakozás teljes skáláját. A Világegyetemnek ezeket az alsóbb fajta mozgásait „természetesnek” szoktuk nevezni. Pedig igazában még a legjobban megtapintható valóságukat is célszerűség, természetfölötti élet járja át, hiszen Krisztus a Kozmosz Feje. Körülöttünk minden fizikailag valóságosan „Krisztusivá lesz”, és minden egyre jobban lehet krisztusivá. (Ezt majd látni fogjuk.)

Könnyen megérthetjük, hogy ebben a „pán-krisztusi tanban” egyáltalán nincs hamis panteista vonás. A panteizmus hibája rendszerint az, hogy az egyetemes Központot a tudat alá és a monászok alá állítja, s ezért az „ómegát” szemlémi szétesés, felolvadás, tudattalanság, kisebb erőfeszítés központjaként tekinti. Ha viszont helyreállítjuk a dolgok valódi perspektíváját — mint ahogy mi tettük —, akkor azonnal eltűnik mindez a nehézség. Mivel a mi ómegánk — Krisztus — a tudatos szellemivé alakulás legfelső végpontján van, ezért az Ő egyetemes befolyása egyáltalán nem old szét, hanem megszilárdít; nem kever össze, hanem erősíti, személyi tulajdonságaiban differenciálja a lelket; nem zsbibasztja homályos vagy lusta egyesülésbe, hanem egyre magasabbra hajtja a tevékenység határozott útjain. Eltűnt a hamis panteizmusok veszélye. De meg is őrizzük a vallási életnek azt a pótolhatatlan erejét, amelyet a panteisták jogtalanul sajátítanak ki maguknak.

Körülöttünk Krisztus fizikailag-valóságosan dolgozik, hogy mindent irányítson. Szüntelenül élteni — de nem zavarja meg — a Föld minden mozgását, kezdve a legutolsó atom mozgásától egészen a legmagasabb misztikus szemlélődésig; a levegőt átjáró legkisebb redzüléstől egészen a legóriásibb életaramig és szellemi szárnyalásig. S ugyanakkor fizikailag-valóságosan kap is valamit mindegyikből: ami jó csak létezik a Világegyetemben (mindaz, ami fáradozva tart az egységesülés felé), azt a Megtestesült Ige szinte saját táplálékául fo-

(3) Bár Szent Tamás azt állítja, hogy a kegyelem valamiféle minőség („akcidens”), hiszen a léleknek ragyogó díszé, mégis előszeretettel nevezi új természetnek is, amely „az embert valamiképp részesíti az isteni természetben, valamiféle új születés és új teremtődés révén” (Summa Theologica, I-II., q. 110., art. 4.).

gadja, magához asszimilálja, átalakítja, istenivé teszi (4). Ilyen óriási lefelé és fölfelé szálló kettős mozgással folyik a Pléróma alakulása (vagyis a Világégyetem érési folyamata). Ha a hívő ember ezt tudatosítja, kimondhatatlan fényre és erőre talál törekvése irányításában és táplálásában. Az egyetemes Krisztusba vetett hit kimeríthetetlenül termékeny az erkölcs és a misztika területén. Majd külön fejezetben fogjuk tanulmányozni látásmódunknak ezeket a gyakorlati következményeit. Egyelőre csak azt kérdezzük, hogy milyen állomások során alakult ki, miféle működésből áll az a csodálatos ciklus, amely egész története folyamán dinamikusan köti össze az Eget és a Földet, a Szellemet és az Anyagot.

C/ A Világot az Egyetemes Krisztus járja át élettel

Igen nagy munkájába kerül, hogy az ómega a legfelső szerves egységbe központosítsa a Sokféléket. Minden egyes elem a maga foka szerint vesz részt ebben a fáradságos szintézisben. De annak az erőfeszítésnek, amely az egységesítés legfelső Végpontjára hárult, minden más küzdelemnél nagyobbak kell lennie. Az Ige Megtestesülése ezért volt végtelen sok küszködéssel és szenvedéssel tele. Méltán szimbolizálja a Kereszt.

A Megtestesülés első aktusát, a Kereszt első megjelenését az jelzi, hogy az isteni egység a Sokfélének alsó mélységeibe merül. Semmi sem léphet a Világ-egyetembe, ha nem belőle, ebből a Világmindenségből jön elő. Minden csak az Anyag útján vegyülhet a dolgok közé: azáltal, hogy kiemelkedik a sokaságból. Lehetetlen volna elképzelni, hogy Krisztus valami mellékúton lopakodott volna a Világba. A Megváltó csak úgy hatolhatott a Kozmosz szövetanyagába, csak úgy áradhatott a Mindenség vérébe, ha előbb az Anyagba ojtódott, hogy aztán megszülessék belőle. „Integritatem Terrae Matris non minuit, sed sacrauit”: a Megváltó nem csökkentette, hanem megszentelte a Föld-Anyja teljességét. Krisztus csecsemő-kicsinysége a bölcsőben, meg az a sok-sok, jóval fontosabb kis dolog, ami megelőzte megjelenését az Emberek között: nemcsak alázatosságra intő erkölcsi figyelmeztetés; de mindenekelőtt a születés törvényének alkalmazása, s ennek következtében azt is jelenti, hogy Jézus végtelen hatalmába veszi a Világot. Mivel Krisztus az Anyagba ojtódott, ezért már soha többé nem választható el a Szellem növekedésétől; annyira velejévé vált a látható Világnak, hogy sohasem szakítható ki belőle, mert másképp megrendülne a Mindenség alapja.

Józan filozófiában fölvehetjük ezt a kérdést: hátha a Világ minden egyes eleme egészen a Múlt végső határáig fúrja le gyökereit. Ezt a titokzatos előbb-létezés mennyivel inkább elismerhetjük Jézus számára! Nemcsak „in ordine intentionis” (az elhatározás rendjében), de „in ordine naturae” (a természet rendjében) is „omnia in eo condita sunt”: minden Őbenne kapta meg alapját. Azok a csodálatos idők, amelyek az első Karácsonyt megelőzik, nem üresek, belőlük sem hiányzik Krisztus; őket is hatalmas befolyása járja át. Fogantatását készíti elő a kavargó kozmikus tömegek, és ennek érdekében rendeződnek a bioszféra első életárjai. Születésének előkészítése miatt gyorsul meg az ösztön fejlődése, s a Földön érte feslik ki a gondolat virága. Balgatag módra ne türelmetlenkedjünk amiatt, hogy időtlen időig kellett várunk a Messiás eljöveteleire. Hogy Jessze törzse kihajthasson s az Emberiség kivirágozhasson, ahhoz sok minden kellett: az ősember gigászi és névtelen küszködése, Egyiptom hosszan érlelődő szépsége, Izrael nyugtalan várakozása, a keleti misztikák lassan fől szálló illata, a görögök agyonfinomult bölcsessége. Mindez az előkészület kozmikus biológiailag volt szükséges, hogy Krisztus az Emberiség színpadára lépessen. S mindezt a munkát az Ő lelkének aktív és teremtő hajnala serkentette, mert ez az emberi lélek volt arra kiválasztva, hogy új élettel járja át a Mindenséget. Amikor Krisztus megjelent Mária karján, az egész Világot kezdte magasba emelni.

Számára akkor kezdődött a küszködés és a keresztre-szegezethez vezető második fázisa. Mi csak ezt tudjuk egy kevéssé megérteni, mert csak ez felel meg jelenlegi tudatállapotunknak: az emberi együttműködés („szün-pateia”) fázisa —

(4) Összegezve: ha így értelmezzük Krisztust, Ő az a millió (=erőtér), akiben és aki által számunkra konkrét formában realizálódik az isteni határtalanság (elvont) jellege.

az Anyagba-ajtódás („Kenózis”) fázisa után. Hogy Krisztus meghódítsa az emberi életet, hogy saját életében vegye hatalma alá, ahhoz nem volt elég, hogy csatlakozzék hozzá, hanem magához is kellett asszimilálnia, vagyis meg kellett tapasztalnia, át kellett élnie, le kellett igáznia saját maga mélyén. Tehát nem értenénk meg történeti létezését, meghamisítanánk és elprofanizálnánk, ha csak gigantikus párharcot látnánk benne, amely a legfelső egység Királya és az egyesítésre szoruló Sokféle között játszódott le.

Krisztus először is saját magában tapasztalta meg az *egyéni* emberi szívet, azt, amely kínjainknak és boldogságunknak forrása. De benne nemcsak egy ember volt, hanem az *Ember*; nemcsak a tökéletes, az ideális Ember, hanem a totális Ember; az, aki saját tudata mélyén minden ember tudatát egyesítette. Ezért az egyetemest kellett megtapasztalnia. Próbáljuk csak egyetlen Óceánba gyűjteni mindazt a rengeteg szenvedést, reményt, félelmet, küszködést, boldogságot, aminek minden egyes ember csak egy kis cseppje. Ebbe a határtalan tengerbe merült Krisztus, és minden pórusan át az egészet szívta magába. Hatalmas Szívébe ezt a háborgó tengert hagyta özölneni, s aztán saját életének ritmusához mérten fogta igába szilaj habjait és árvait. Ez a jóságos és imádkozó Krisztus szeretettől izzó életének értelme. Ez az Ő agóniájának megfejt-hetetlen titka. S ez Kereszt-halálának mindent fölülmülő érdeme is.

A halál önmagában csak botránykő és bukás. Az elemek vak visszavágása az autonómiájukat zavaró lélek ellen, amikor még nem kerültek eléggé a szellem uralma alá. Úgy lép a Világba, mint a legszánalmasabb gyöngeség s a legkomiszabb ellenség. De leverő ősi terhe ellenére is felhasználásra kerülhet és minden reményt túlszárnyaló értelmet kaphat a teremtő Egyesülés útjain. A létező számára a halál rendszerint azt jelenti, hogy visszahull a Sokfélebe. De lehet számára az az újraöntés is, amely nélkülözhetetlen, ha magasabbrendű lélek uralma alá kerül. A kenyeret megesszük s látszólag felbomlik bennünk; pedig igazában testünkkel válik. Miért ne lehetnének olyan szélszakító pontok, amikor az elemeket továbbra is uralma alatt tartja egy olyan egység, amely csak azért veti őket szét, hogy újraöntse? Minden egyesülésben ugyanezt látjuk: az az elem, amely az egyesítő hatás alá kerül, csak akkor válik eggyé az uralkodó elemmel, ha előbb megszűnik önmaga lenni. Könnyen megértjük, hogy amikor a világ végleg egyesül Istennel az ómegában, akkor — hogy istenivé váljék — el kell veszítenie látható formáját, mindegyikünkben meg a világ teljes egészében is. A keresztény ember szemében az emberi halál ezt az életet fakasztó szerepet tölti be, mert Jézus halála erre képesíti.

Hogy a fiziológiai halál (ami bennünk a Sokféle hatalmának maradéka) az egyesülés eszközévé változhat, ahhoz az volt szükséges (fizikailag megkívánt feltétel volt), hogy azok a monások, amelyeknek el kell viselniök, fogadják alázatosan, szeretettel és főleg nagy-nagy bizalommal. Kellett, hogy értelmünkkel és vitálisan győzzük le azt a borzadályt, amit a szétesés vált ki bennünk. — Krisztus teremtette meg látásmódunknak és rettegésünknek ezt a nagy pálfordulóját, mert saját magán tapasztalta meg az egyéni halált és szentül viselte el a Világ halálát. Legyőzte a halált. Fizikailag tette átváltoztató erejűvé. S a halál révén Jézussal Istenbe hatolt a Világ.

S aztán Krisztus föltámadt. — Igen sokat bajlódnak azzal, hogy a Föltámadást hitvédelemre használható és pillanatnyi eseménynek tekintsük, mint Krisztusnak valamiféle kis egyéni bosszúját a sír felett. Pedig a Föltámadás egészen más valami, és ennél sokkalta több. Krisztus Föltámadása világrengető esemény: azt jelzi, hogy Krisztus végleg kezébe vette azt a hatalmat, hogy egyetemes Központként hasson. Azelőtt inkább olyan volt, mint magzatelemeit fátárságosan összegyűjtő lélek. Most már úgy ragyog az egész Mindenségen, mint magabiztos öntudat és teljhatalmú erő. Kiemelkedett a Világból, miután benne keresztelkedett meg. Előbb még a Föld pokoli fenekéig hatolt, most már az égbe ér fel: „Descendit et ascendit ut repleret omnia”: leszállt és fölemelkedett, hogy betöltsön mindent (az Efezusi levélben, 4,10). Amikor szembenézünk a Világegyetemmel, amelynek fizikai és szellemi határtalanságát egyre szédtöbbnek látjuk, s ha elérjük, mert egyre több és több növekvő energiát és dicsőséget kell Mária fiára ruháznunk, hogy ezentúl is jogosan imádhassuk — ilyenkor gondoljunk a Föltámadásra.

A Megtestesülés a Teremtés látható arcéle: a Teremtéshez hasonlóan, szintén a Világ egész tartamára terjed ki. Jelenleg hogyan jut el hozzánk az egye-

temes Krisztus befolyása? Az Eucharisztia által. De az Eucharisziát is egyetemes hatalmával és egyetemes realizmusában kell felfognunk.

A keresztyén hit kezdettől fogva Krisztus megváltói és egyesítő aktusának természet szerű folytatását, meghosszabbodását látja és boldogan imádja az Eucharisziában. De vajon elmondhatjuk-e, hogy ezen a téren (mint sok más téren is) teljesen kielégíti a hívek vallási igényét az a magyarázat, amelyet manapság egyes formulák adnak a Szentáldozás után vágyódó ember növekvő vonzalmára? Ugye, hogy a Szent Ostyát (vagyis Krisztus valóságos jelenlétét) még ma is igen gyakran úgy mutatják be, mint valami helyhez kötött és külső elemet, amelyhez — még ha naponta áldozunk is — igazában csak néha-néha közeledünk, vagyis ennek következtében szinte mindig távol kell élnünk tőle? Hogy méltóképp értelmezzük azt az alapvető helyet, amelyet az Eucharisztia valóban elfoglal a Világ üdvrendjében, és hogy kielégítsük azoknak jogos vágyát, akik szeretik Jézust és ezért egy pillanatig sem bírnak létezni Rajta kívül, azt gondolom, hogy a keresztyén gondolatvilágban s a keresztyén imaéletben nagy helyet kell adnunk az Eucharisztikus Jelenlét valóságos és fizikai kiterjedésének.

Igen, a Szent Ostya először és elsősorban az az anyag-töredék, amelyben — az átlényegülésnek köszönhetően — a Megtestesült Ige Jelenléte közöttünk „ver gyökeret”, „kapaszkodik meg”, vagyis a Világegyetemnek emberi zónájában. A Szent Ostyában valóságosan szilárdul meg Krisztus személyes energiaközpontja. S mint ahogy sajátos értelemben „testünk”-nek nevezzük szellemi sugárzásunknak helyi központját (bár lehet, hogy testünk nem nagyobb mértékben miénk, mint akármilyen más anyag), hasonlóképpen azt kell mondanunk, hogy Krisztus Teste kezdetben *elsősorban* a kenyér és a bor színeire korlátozódik. De vajon Krisztus megmaradhat-e erre az elsődleges Testre korlátozva? Nyilvánvaló, hogy nem. Mivel Ő mindenekelőtt ómega, azaz a Világ egyetemes „formája”, ezért csak akkor találhatja meg szerves egyensúlyát és teljességét, ha misztikusan magához asszimilál mindent, ami körülveszi. (Főntebb már mondtuk, hogy milyen fizikántúli, hüperfizikai értelmet kell adnunk a „misztikus” szónak.) A Szent Ostya izzó tűzfészekhez hasonlít, ahonnan sugároz és szétterjed a láng. Mint ahogy a száraz bozótba dobott szikrát csakhamar széles tűzkör veszi körül, akként a szentségi Ostya a századok során (mert csak egyetlen Szent Ostya van, amely egyre növekszik az egymásra következő papok kezében), ez a Kenyér-Ostya egyre bensőségesebben veszi magát körül valami végtelenül nagyobb Ostyával, amely nem kisebb valami, mint maga a Világegyetem: az a Mindenség, amelyet fokozatosan magába szív az egyetemes elem. Tehát amikor elhangzanak a szentségi szavak: ez az én Testem, akkor a „Hoc” (ez) „elsősorban” a kenyeret jelenti. De „másodlagosan”, a természet második fázisában, a szentség anyaga maga a Világ, amelyben az Egyetemes Krisztus emberfölötti jelenléte szétárad, hogy beteljesítse ezt a Világot. A Világ az a végleges és valóságos Ostya, ahová lassacskán leszáll Krisztus; s ezt Ő „saját természetének” beteljesítéséig folytatja. Öröktől fogva egyetlen szó és egyetlen működés tölti be a dolgok egyetemességét: „Hoc est Corpus Meum” (ez az én Testem). Minden csak azért dolgozik a teremtsében, hogy közletről vagy távolról a Világegyetem konszekrációját segítse előbbre jutni.

Ha helyesen értjük meg ezt az igazságot, akkor benne találhatunk legszilárdabb alagra és legerősebb vonzásra ahhoz, hogy dolgozzunk a jó és a haladás érdekében.

(Folytatjuk)

SZÁMUNK ÍRÓI. — *Eugenio Montale* olasz költő 1896-ban született; 1975-ben kapta meg az irodalmi Nobel-díjat. Válogatott versei magyarul Kálnoky László és Lator László fordításában *A magnólia árnya* címmel jelentek meg 1968-ban az Európa kiadásában.

Goják János plébános a Tolna megyei Győre községben. Első szakdolgozatában az ókeresztyén kor apologetikus problémáival foglalkozott. Rómában szociáletikai témakörből írta meg disszertációját.